

SPØRGELISTE VEDRØRENDE
TRÆSKO OG TRÆSKOMAGERI

Af *Ella Jensen.*

Gennem en Række Optegnelser har *Udvalg for Folkemaal* søgt at skaffe Oplysninger om en Del Haandværk, som nu er ved at forsvinde. Blandt disse er Træskomageriet, som nu ikke mere drives i sin gammeldags Form, idet de gamle Træsko, som var helt af Træ, er afløst af Træsko, hvoraf en større eller mindre Del er Læder, og samtidig har Fabrikkerne overtaget Haandværkerens Arbejde. Der findes dog rundt omkring i Landet ikke saa faa Træskomænd, der i deres Ungdom har lavet Træ-Træsko, og hos disse Haandværkere har jeg indhentet største Delen af nedenstaaende Oplysninger. Imidlertid vilde Udvalget gerne have Oplysninger fra saa mange Steder i Landet som muligt, baade om selve Haandværket og om de forskellige Træskotyper, og vi beder derfor dem af Lærerne, der sidder inde med Viden om disse Ting, besvare de fremsatte Spørgsmaal og indsende Besvarelsener til *Udvalg for Folkemaal, Tøjhusgade 9, København K.* Det vilde jo være en Opgave for Provinsmusæerne at indsamle (eventuelt lade en ældre Træskomand lave) de Typer af Træsko, der har været brugt paa Egnen. Dersom nogle Musæer allerede skulde være i Besiddelse af saadanne, modtager Udvalget gerne Oplysninger herom.

Af Literatur kan jeg henvise til:

J. M. Jensen i »Fynsk Hjemstavn« I, S. 151.

M. Kristiansen i »Fynsk Hjemstavn« I, S. 168.

Svend Frederiksen i »Fynsk Hjemstavn« I, S. 183.

Rom: Dansk Husflid, S. 274.

Th. Johansen i »Fra Himmerland og Kjær Herred«, 1935, S. 450 ff.
(med Ill. af Træskomandsværktøj).

Edv. Egeberg i Silkeborg Avis, 15. Maj 1933.

Börje Mårtensson i Budkavlen XVII, S. 51 ff. (med en Mængde Literaturhenviisninger).

Alex. Mutén i Skrifter utg. av Institutet för Ortnamns- och Dialektforskning vid Göteborgs Högskola, IV, S. 149.

Oplysning om den Maade, hvorpaa Haandværket har været drevet.

I Almindelighed har Træskomanden været en Haandværker, der sad hjemme i sit Værksted og alene eller sammen med en eller flere Medhjælpere lavede Træsko til Folk, i nogle Tilfælde saaledes, at han lavede Træskoene paa Bestilling, i andre saaledes, at han lavede paa Oplag og eventuelt solgte af dette Oplag til Købmændene, der saa forhandlede Træskoene videre. Ogsaa paa andre Maader har Træskomanden kunnet afsætte sine Varer, en Træskomand fra Vestsjælland gik f. Eks. en Tid omkring i Odsherred — der var mere træfattigt end hans egen Egn — og solgte sine Træsko der, og i sin Bog »Spinderokkene« fortæller Frants Olsen om, hvorledes »Træskomanden med Stabler af de gulbrune røgede Træsko« tog Opstilling paa Ringsted Marked.

I visse Egne synes Træskomanden imidlertid ikke at have siddet hjemme i sit Værksted — i hvert Fald ikke hele Aaret. Han gik i Stedet omkring fra Gaard til Gaard indenfor et vist begrænset Omraade — ligesom i sin Tid Skræderen — og lavede hvert Sted saa mange Træsko, at hele Familien med Børn og Tyende kunde have nok for en Tid. Han havde selv sine Redskaber med, undertiden ogsaa Snitteskamlen eller Huggeblokken. Resten lagde Gaarden til, og den sørgede ogsaa for det fornødne Materiale.

Endelig har Træskomandsvirksomheden i visse Skovegne været drevet paa en helt anden Maade og under meget større Former. Paa Silkeborgkanten f. Eks. havde de fleste Gaardejere foruden Landbruget et Træskomageri. De havde selv lært Haand-

værket og holdt saa 3—4 Træskokarle. Træskotilvirkningen foregik i et særligt Hus, Træskohuset. Træskokarlene deltog ikke i Landbruget i Almindelighed, men det var Tradition, at de skulde hjælpe til ved Høslætten, og den Tid, den varede, betragtedes næsten som en Sommerferie. De kunde ogsaa ellers hjælpe til ved Landbruget i en snæver Vending, men i Almindelighed arbejdede de kun med at lave Træsko. Disse Træskokarle var i det hele taget mere selvstændige end andet Tyende. »De arbejdede med deres egen Forstand« siger min Hjemmelsmand. De færdige Træsko blev af en Fragtmand bragt til Træskohandlerne i Silkeborg, der sendte dem videre til mindre Forhandlere.

Spørgsmaal:

Hvad kaldtes den Haandværker, der tilvirkede Træsko? (Træskomand, Træskomager, Klodsemager). Er »Klodsemager« en gammel Betegnelse, eller er det en nyere, som alene bruges om den Haandværker, der kun tilvirker Træskobunde, ikke Træsko?

Hvad kaldtes Medhjælperne i en Træskomandsvirksomhed? (Træskokarle — om ugifte? — Træskomænd — om gifte?). Og Lærlinegene? (Træskodrenge).

Hvad sagdes der om den, der stod i Lære hos Træskomanden? (at han »stod i Træskolære«).

Hed det, at Træskomanden »lavede« Træsko, »gjorde« Træsko, »arbejdede« Træsko, eller havde man andre Betegnelser for Arbejdet?

Hvad hed Træskomandens Værksted (Træskostue)? Havde man særligt Hus til Hulearbejdet (Hulehus)? Hvorledes var det indrettet (aabent mod Syd)?

Lavedes Træskoene paa Bestilling eller paa Oplag? I sidste Tilfælde solgtes de da fra Værkstedet til Private eller til Forhandlere, eller afhændedes de ved Omløben eller paa Torvet?

Kendes det, at Træskomanden har gaaet omkring og arbejdet som ovenfor beskrevet, og i bekræftende Fald hvor langt op i Tiden har dette Forhold varet ved? Hvilke Redskaber bragte han selv med, og hvilke tillagde Gaarden?

Kendes Tilvirkning af Træsko under samme eller lignende Former som de for Silkeborgegnen ovenfor beskrevne? I bekræftende Fald udbedes nærmere Oplysninger herom. Hvad betød et Reb Træsko? Hvor mange Par Træsko gik der paa en Snes? Og hvor mange Snes paa et Læs?

Materiale.

Hvilken Træsart der anvendtes til Træsko, var jo i nogen Grad afhængig af, hvad man kunde faa paa Stedet. I det store og hele synes Jyder og Sjællændere at have anvendt Bøgetræ, mens Fynboerne har foretrukket Elletræ, der dog ogsaa har været anvendt andre Steder end paa Fyn, naar man har skullet have et Par særlig lette Sko. Ogsaa Ahorn, Pil og Ask har været anvendt til Træsko, men ikke i større Mængder.

Træet købtes i nogle Tilfælde paa Roden, i andre i Kævler eller Klov. Købtes det paa Roden, kunde man selv fælde det og maa-ske faa en Gaardmand til at køre det hjem mod at overlade ham Toppen og den øvrige Del af Træet, som ikke kunde anvendes til Træsko, eller man kunde faa Arbejdskraft fra en Gaard baade til Fældningen og Hjemkørslen mod at gøre nogle Dages Høst-arbejde, naar den Tid kom. Nogle Steder har det været Skik, at Træskomanden skulde gøre et Gilde for dem, der var med ved Hjemkørslen af Træet.

Træskoene skulde laves af grønt Træ; tørt Træ var alt for haardt at arbejde i. Havde man faaet Træet hjem, gjaldt det derfor om at hindre, at det tørrede. Man dækkede det gerne til for Enderne med Halm, Tang eller Jord. Man kunde ogsaa lægge det i Vand f. Eks. i et Vandhul, en Grøft eller en Mergelgrav, men Træet blev let sejt derved, i hvert Fald hvis Vandet ikke var rindende.

Spørgsmaal:

Hvilken Træsart (eventuelt hvilke Træsarter) brugtes til Træsko?

Og til Træskostøvler?

Købtes Træet »paa Roden« (brugtes dette Udtryk, eller kendes et andet) eller i Kævle (Knub, Klods) eller eventuelt i Klov (Kløv-træ)?

Hvem fældede Træet og kørte det hjem? Kendes det, at Træskomanden maatte gøre et Gilde den Dag, der kørtes Træ hjem? Hvori bestod dette Gilde, og hvem deltog deri? Havde det noget særligt Navn?

Hvorledes opbevaredes Træet hjemme?

Træets Behandling inden Ophugningen.

Inden det egentlige Træskomandsarbejde begyndte, skulde Træet saves ud i Stykker, svarende til en Træskos Længde (nogle Steder brugte man at save det i Stykker dobbelt saa lange som en Træsko; Stykkerne savedes saa over, naar Træet var flækket). Til dette Arbejde anvendtes en stor Sav, undertiden en Skovsav, undertiden forskellige andre Slags Save. Derefter skulde Stykkerne flækkes ud, hvilket skete enten ved Hjælp af en Økse eller med Kiler, Kløvejærn eller Flækkejærn (se Fig. 1) (d. v. s. en Klinge paa 7—8 Tommers Længde, ca. 4 Tommers Bredde og forsynet med Haandtag) og Kølle, Nødde eller Hammer (Mukkert). Træet skulde helst være saa tykt, at det kunde »firekløves« (d. v. s. saa tykt, at det kunde kløves i 4 Dele, hvoraf hver Del for sig var stor nok til, at der kunde blive en Træsko deraf). Paa Silkeborgegnen har man ifølge Feilbergs Ordbog haft forskellige Udtryk for forskellige Former af Træ til Træskomandsbrug. En »Topskank« forklares af Feilberg som »en kævle til træskobrug, der ender i store sidegrene, der ogsaa kan bruges; af træet kan blive 4—5 kævler »å så æn tåpskank«.« »Tvillinger« forklares — ligeledes hos Feilberg — som »sidegrenene på en kævle til træskoarbejde«, mens en »Rone« skal være »enhver gren, så tyk, at der kan blive træsko af den«.

Spørgsmaal:

- Hed det »at save Træet ud«, »at skære det over« eller brugtes eventuelt en tredie Betegnelse?
- Hvad hed den Sav, man brugte til dette Arbejde (Skovsav, Skotsav, Skyversav, Stormsav, Træskosav), og hvorledes saa den ud? (eventuelt Tegning). Hvad hed dens enkelte Dele?
- Hvad hed de Stykker, hvori Træet savedes ud (Længder, Ruller, Skotter, Trommer, Tonser, Triller, Træskostokke), og var de paa 1 eller 2 Træskos Længde?
- Hed det at flække Træet ud eller at kløve det, eller havde man en tredie Betegnelse?
- Hvad hed de udkløvede Stykker (Klumper)?
- Hvilke Redskaber brugtes ved Kløvningen (Kølle, Nødde, Hammer, Mukkert, Kløveøkse; Kiler, Vægger, Kløvejærn, Flækkejærn)?
- Hvorledes saa de forskellige Redskaber ud, havde f. Eks. Nødden

en Jærnplade paa den Flade, hvormed man slog, eller var den forsynet med et Jærnbaand?

Kendes Udtrykkene »firekløve«, »Topskank«, »Tvillinger«, »Rone« (jfr. ovenfor) eller andre Benævnelser for de samme eller lignende Fænomener?

Maaltagning.

Blev Træskoene lavet paa Bestilling, skulde der tages Maal. Paa en Træpind afsattes Mærker, saaledes at man havde angivet Træskoens Længde og Vristhøjde samt Ovrets Længde. Naar en saadan Pind var forfærdiget, blev den paagældende Købers Navn skrevet derpaa, og Træskomanden gemte Pinden til næste Gang. Han fik saaledes en hel Samling Pinde, som han anbragte i en særlig Kasse eller omkring ved Vindueshasperne.

Spørgsmaal:

Hvormed tog man Maal?

Havde den Pind, som eventuelt benyttedes, noget Navn (Fodmaal)?

Ophugning. (Arbejdet paa Huggeblokken).

Nu skulde Træskoen hugges op, d. v. s. have den første grove Tilhugning; denne foretoges paa Huggeblokken, dels med en større Økse (se Fig 2 og 3), der kunde have forskellige Navne, dels med en mindre, som i Almindelighed benævnedes Tingsel (se Fig. 4 og 5). Denne sidste brugtes især til at hugge den Flade indvendig, hvorfra man borede ud, og til at hugge Træet bort under Svangen, saa Klamperne fremkom, hvis man da ikke savede ud til disse. I saa Fald havde man en lille Buesav hertil og anbragte Træskoene i en Savebuk under Arbejdet.

Spørgsmaal:

Hvad hed Arbejdet med at give Træskoen den første raa Tildannelse (hugge op, hugge til, grovhugge, klamphugge, blokke, skotte, klumpe op)?

Hvad kaldtes den Huggeblok, hvorpaa Træskoen anbragtes under Arbejdet (Huggeblok, Huggebuk, Huggeknot, Huggeklods, Skotteknub)?

Hvorledes saa den Økse ud, man brugte til første Del af Ophugningen (et lille Rids m. Beskrivelse udbedes, eventuelt Henviſning til Tegn.) og hvad kaldtes den (Træskoøkse, Tælgeøkse, Skarvøkse, Skotøkse, Bredøkse, Blokøkse, Huggeøkse)?

Hvad hed den Økse, hvormed man foretog den lidt finere Forarbejdning, d. v. s. Udhugningen mellem Hovene og Hugning af den Flade indvendig i Træskoen, hvorfra man borede ud (Tingsel)?

Kendtes flere forskellige Former for Tingsel (Hultingsel el. Krumtingsel, Fladtingsel, Bredtingsel, Hjørnetingsel, Spidstingsel)? Til hvilken Del af Arbejdet brugtes de forskellige Former for Tingsel og hvorledes saa de ud? Hvad kaldtes Arbejdet med denne Økse (tingsle)?

Brugtes Udtrykkene: »at hugge ned« (om Arbejdet med at hugge Træskoen til indvendig) og »at spore en Træsko i Munden« (d. v. s. at hugge en Fordybning som Begyndelse til Træskoens Hulhed, saa at Naveren kan faa ved). Hvad betyder i denne Forbindelse »Munden« af Træskoen. Hvad betyder Stimlerne paa Træskoen? Hvad kaldtes det at tildanne Træet, saa Klamperne kom frem (at hugge til Klamper — hvis man brugte Økse —, at »save Hove« eller »at skære ud til Klamper« — hvis man brugte Sav)?

Udboring (Arbejdet paa Huleblokken).

Naar Træskoen var hugget op, blev den — ved Hjælp af Kiler — med Hæleenden opad anbragt i Hulestolen (se Fig. 6), og skulde nu bores ud, d. v. s. tildannes indvendig. Først borede man for med en Forborenaver, derefter brugtes andre Navere (se Fig. 7) af forskellig Størrelse. Den første kunde bore, de andre kun skære, naar der i Forvejen var boret. Man kunde ogsaa først bore 2 Huller, det ene i Hælen, det andet et Par Tommer længere fremme og saa med et raskt Tag med en Blokøkse hugge det mellemliggende Træ bort, inden man brugte Naverne. Naar nu Træskoen efter Bearbejdelsen med Naverne havde faaet den Façon, den skulde have indvendig, blev den rensat og pudset af med Rensejærnene, der kunde have forskellige Façoner (se Fig. 8 og 9).

Under Arbejdet ved Huleblokken havde Træskomanden undertiden en lille Træplade for Brystet. I denne Træplade var der et lille Hul, hvori Naverens Skaft kunde støttes.

Spørgsmaal:

Hvad hed den Blok, hvori Træsken sattes fast under Udboringen (Huleblok, Hulestol, Hulestok, Ryddeblok)? Brugte man at lave Huggeblok og Huleblok i eet, idet man tog et Stykke kløftet Træ og anvendte det brede Stykke til Huggeblok, mens man i det smalle lavede en Fordybning, hvori Træsken sattes fast under Udboringen?

Hvad kaldtes Arbejdet paa Huleblokken (hule ud, bore, bore ud)? Hvad hed den første Del af Arbejdet (at bore for)? Kunde den sidste Del hedde »at rømme« eller »at rømme ud«? Kendtes Udtryk som »at rydde for Tæer«, »at hæle« eller »hælebore« (om Arbejdet med at bore ud til Hæl), »at baldehule« (om at hule Plads ud for Fodbalden), »at spalte ud« (om det ovenfor omtalte Arbejde med at hugge en Del af Træet ud med en Blokøkse) eller »at skrubhule« om den første grove Udhuling? Eller kendes andre Betegnelser for de samme Dele af Arbejdet?

Hvad kaldtes det Redskab, hvormed man borede ud (Naver, Træskonaver, Ryddenaver)? Hvad kaldtes den Naver, hvormed man borede for (Forbor, Forborenaver, Forborsnaver, Forborensnaver)? Kendtes en Naver, som hed »Grovhuleren«? Hvad kaldtes den, hvormed Hælen borede (Hælebor, Hælenaver, Hælebornaver)? Saafremt man brugte Økse til en Del af Arbejdet (jfr. ovenfor), hvad hed da denne Økse, og hvorledes saa den ud?

Hvad kaldtes Spaanerne, som blev efter Udhulingen (Hulespaan)? Brugtes de til noget, f. Eks. til at fyre med i Røgeovnen.

Hvad kaldtes Arbejdet med at glatte Træsken af indvendig (pudse af, pudse ud, rense, skrabe)?

Hvad hed Redskabet, som anvendtes hertil (Rensejærn, Pudsejærn, Skraber, Skrabejærn)? Hvorledes saa dette Jærn ud, endte det i en Krog, en Ring eller en Plade? Saafremt der anvendtes et særligt Jærn til Taaen, hvorledes saa det da ud og hvad kaldtes det (Taajærn)? Var der særligt Jærn til Hælen, hvorledes saa det ud, og hvad hed det (Hælejærn)?

Kendtes det, at Træskomanden brugte en Træplade til at støtte Naverne i under Boringen, og hvad hed denne Plade (**Boreskive**)?

Tælgearbejdet (Arbejdet paa Tælgehesten).

Træsken var nu færdig indvendig og skulde have den endelige Tildannelse udvendig. Denne foregik paa »en Tælgehest«, en Slags Snitteskammel (se Fig. 10) og ved Hjælp af en Baandkniv (se Fig. 11). Naar de var tælgede (snittede) med Baand-

kniven, fik de den sidste Afpudsning med en Skrabe kniv, der kunde se ud som en Baandkniv, hvorpaa det ene Haandtag gik i Forlængelse af Klinge, eller være en slidt Baandkniv; undertiden anvendtes en Ziehklinge. Under Arbejdet beskyttede Træskomanden sig undertiden med en Træplade for Brystet.

Spørgsmaal:

Hvad kaldtes det Apparat, hvori Træskoen sættes fast, mens man tælgede den (Hest, Tælgehest, Tælgestol, Tælgebænk, Snittebænk, Træskobænk, Snittehest, Snitteskammel, Skærebænk, Knivebænk, Skærelad)? Saa det ud som Fig. 10, eller havde det en anden Form? Hvad hed den Del af Tælgehesten, som Baandkniven førtes ind imod (Skærestykke, Snittehoved, Hoved, Kat, Knægt)? Hvad hed det modstaaende Stykke, som trykkes ind mod Træskoen og holdt den fast? Kunde »Knægt« betyde de to Stykker tilsammen? Hed det at snitte, knive (til) eller tælge Træskoen eller at skære den til? Kendtes noget Udtryk for den første grove Tælgning (skrubtælge)?

Hvad hed det Redskab, hvormed man tælgede (Baandkniv, Spaankniv, Bænkkniv, Tælgekniv)? Brugtes Betegnelsen som Bredkniv og Smalkniv for henholdsvis en bred og en smal Baandkniv? Til hvilke Dele af Arbejdet brugtes Bredkniven? og Smalkniven?

Hvad hed det sidste Arbejde med Afpudsningen (gaa efter, skrabe (af), pudse (af))?

Hvad var Navnet paa det Redskab, der anvendtes hertil (Skrabe kniv)? Kunde man anvende Ziehklinge hertil?

Hvad hed den Træplade som Træskomanden havde paa Brystet under Arbejdet (Tælgelæp)?

Bryning og Udsmykning.

Nu blev Træskoen taget af Tælgehesten og skulde saa glattes af i Kanterne, saa den ikke kunde genere Foden, og til sidst blev der »skrevet« paa den, d. v. s. der blev med en Skrivekniv lavet nogle Streger paa Ovret.

Spørgsmaal:

Hvad kaldtes førstnævnte Arbejde (at bryne, skære om, ringe)? Hvilket Redskab anvendtes hertil (en almindelig stiv Kniv — Dolkekniv — eller en Ringenaver)? Hvorved adskiller Ringenaveren sig fra de øvrige Navere?

Hvad kaldtes det Arbejde at lave nogle Streger til Pynt paa Træskoens Ovre (skrive)?

Hvorned gjorde man dette (en Skrivekniv)?

Kendes Udsmykning som den under Fig. 19 beskrevne?

Røgning og Sværtning.

Naar Tildannelsen af Træskoene var færdig, skulde de paa en eller anden Maade tørres; Osen, Saften af det grønne Træ, hvorfra Træskoen var lavet, skulde ud, for at Træskoene ikke skulde mugne, raadne eller revne under Opbevaringen, og for at de kunde være lette ved eventuel Transport og i Brug. Tørringen skete, naar den var mest grundig, saaledes: Træskoene sattes ud i Solen flere Dage i Træk (de kunde ogsaa tørres i Løbet af nogle faa Timer i en Kakkelovn, men saa skulde man være forsigtig og passe paa, at de ikke revnede), og derefter anbragtes de i en Røgeovn, et Rum ca. $1\frac{1}{2} \times 2$ m i Kvadrat og med Aabning opad i Skorstenen. Ilden blev tændt paa Stengulvet, den maatte ikke blusse, kun ulme og ryge. Som Brændsel brugtes tit de grønne Spaaner fra Træskaarbejdet. Træskoene stod paa et Stativ over Ilden. Havde man ingen særlig Ovn til at røge Træskoene i, kunde man bruge den aabne Skorsten; enkelte Træskomænd har nøjedes med mere primitive Metoder som f. Eks. at tørre Træskoene i en Kakkelovn eller at svide dem over Ilden, ligesom man svider en Høne.

I nogle Egne har man brugt at sværte Træskoene, naar de var røgede, mens man andre Steder har gaaet med dem som de var, med den brunlige Tone de fik ved Røgningen.

Spørgsmaal:

Hvorledes fik man Saften ud af det grønne Træ, hvorfra Træskoene var lavet, blev Træskoene tørret og røget (ryget) eller blot det første?

Hvor foregik Tørringen og hvor Røgningen, i Skorstenen, Kakkelovnen eller i en særlig indrettet Ovn, og i sidste Tilfælde hvad hed da denne Ovn (Rygeovn, Røgeovn, Røgekammer, Tørreovn, Kamin)? Hvorledes var en saadan Ovn indrettet? Kendte man, at Træskomanden tillige var Røgemand og røgede Kød og Flæsk for Folk i sin Ovn, naar han ikke brugte den til Træsko?

Brugte man at sværte Træskoene? Hvad brugtes hertil (Kønrøg, Olie-maling, Træskolak, Tjære)?

Tillæg:

Spørgsmaal vedrørende Tilvirkning af franske Træsko.

Kendes der til Brug ved Forarbejdning af Bunde til franske Træsko en Baandkniv, hvis Blad har denne Façon —√—, og hvad kaldes denne (Rendekniv, Indskæringskniv, Fræsekniv), og en Kniv af Façon som Fig. 12; hvad kaldtes denne (Hulkniv, Hulekniv, Krumkniv)? Hvortil brugtes disse to Knive?

Kendes Redskaber som Stikjærn, Oppindertang, Stjerne, Roulette? Hvorledes ser disse Redskaber ud, og hvortil benyttes de?

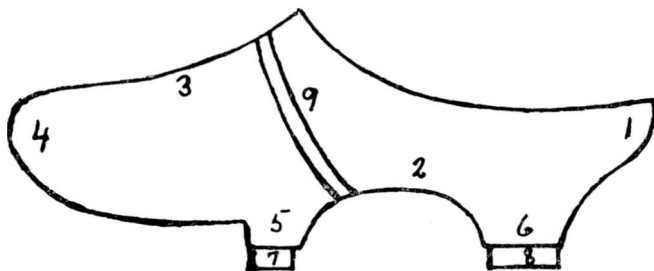
Hvad betyder det at dekorere?

Hvad vil det sige, at Træskoene er »indstukket«?

Hvad betyder det at »bunde et Par Træsko om« og »at slaa Træsko paa«?

Træskoens Dele.

Hvad hed de forskellige Dele af Træskoen:

1. Hæl, Kappe.
2. Svang. Tænkes der herved paa den udvendige eller indvendige Del af Træskoen, eventuelt begge Dele? Hedder det en eller et Svang?
3. Ovre, Overtog, Træovenlæder, Opryk, Ovle, Ovne, Kovs.
4. Næse (Træskonæse), Snude.
- 5 og 6. Bede (henholdsvis Frambede eller Forbede og Bagbede), Træskomede, Stampe, Klampested, Hovsted, Hovbænk, Hov (Forhov og Baghov), Klamp (Forklamp og Bagklamp).
- 7 og 8. Hov, Klamp, Stampe.
9. Kramme, Krampe, Træskogjord. Hvoraf var denne lavet? Kendte man til særlig Udsmykning af den? Holdtes den blank?

Kendes Udtrykket »at kramme Træsko« om at sætte Krammer paa?

Forskellige Slags Træsko.

Der synes at forekomme 3 Hovedgrupper, hvoraf den førstnævnte er den ældste, den sidstnævnte den yngste:

1. Træsko lavet helt igennem af Træ (se Fig. 13—19).
2. Træsko, hvoraf største Delen er af Træ, men som har en Læderbelægning, der fra Vristen kan gaa kortere eller længere frem paa Foden (se Fig. 20—22).
3. Træsko, hvor kun Bunden er af Træ, medens hele Overdelen er af Læder (se Fig. 23—24).

Til første Gruppe hører f. Eks. Krammetræsko, som kan være helovnede (ogsaa kaldet langovnede) eller kortovnede. Paa de helovnede gaar Ovnet højt op paa Vristen, og de bruges mest af Mænd, medens de kortovnede, hvor Ovnet ikke gaar ret højt op, fortrinsvis er Kvindetræsko; (der findes Undtagelser, jfr. Fig. 16 og 19). Oprykstræsko ell. langoprykkede Træsko er formentlig det samme som langovnede Træsko. Til helovnede og kortovnede (der er fynsk Betegnelse), svarer i Jysk langovnede (i Himmerland kaldet sorte Træsko) og stakketovrede, og til de sidstnævnte svarer i Sjællandsk »kortoverlæders« (der er ikke Læder paa disse trods Betegnelsen).

Betegnelsen »Trætræsko« og »danske Træsko« synes at kunne bruges om baade Gruppe 1 og en Del af Gruppe 2.

Til anden Gruppe hører Bazartræsko (jysk Betegnelse), der, naar de bruges paa Fyn og Sjælland, gerne kaldes Jydetræsko (paa Sjælland tillige »Rundlæder« til Forskel fra en lidt anden Form, hvor Læderet gik længere ud paa Taaen, og som kaldtes »Kantlæder« — disse to Benævnelser er vistnok mere Træskomandens Betegnelser end Brugerens). Desuden kaldes Bazartræskoene paa Sjælland undertiden »franske Træsko« (hvilken Betegnelse Jyderne og Fynboerne bruger om Træsko med Træbund og Læderovre). Endvidere hører til denne Gruppe de fynske Landmandstræsko, ogsaa kaldet halvlæders og Lædertræsko.

samt — fra Falster — Træsko med enkelt eller med stoppet Læder (de saakaldte Pudetræske). For Bazartræske, der endnu ikke er forsynet med Læder, har man Benævnelsen Halvtogs-træske.

Den tredie Gruppe kaldes i Jylland og paa Fyn Franske Træske; de kan ogsaa til Tider kaldes Lædertræske (en Betegnelse, der dog ogsaa kan bruges om Landmandstræske, se foregaaende Gruppe).

Foruden disse tre Grupper fandtes en særlig Form for Træske, som havde forskellige Navne: Klodser, Klodsetræske, Tøfler, Trætøfler (se Fig. 25). De havde ingen Forhov, ingen Hælekappe, kort Overlæder og var undertiden foret indvendig. Visse Steder var Mandfolkeklodserne lavet forskellige til højre og venstre Fod, medens Fruentimmerklodserne var ens til begge Fødder. — Der fandtes ogsaa »Overtræsklodser«: Træskobunde uden Forhov og med en bred Læderrem hen over Vristen. Man kunde stikke et Par »Sutske« i dem. I de gamle var der en Staalfjer sat fast i Hælen, saaledes at den trykkede op mod Foden, hvorved Klodsen sad bedre fast.

Til særligt Brug havde man Træskostøvler, som ogsaa kunde kaldes Støvletræske, Træbundstøvler eller Røjsere.

Endelig findes en særlig Slags Træsandaler (Skrævler) til at gaa i Klitterne med.

Udover de ovennævnte Betegnelser paa Træske Hayes en Mængde andre. Man kunde benævne dem efter deres Brugere og tale om Mandfolketræske, Fruentimmertræske, Børnetræske eller Mands-, Karletræske, Kvindetræske eller Fruens-Træske (med Undtagelse af de tre første Betegnelser er dette Handelsbetegnelser fra Silkeborgene). Man kunde ogsaa benævne Træskoen efter det Sted, hvor den kom fra eller solgtes til: Thyboer, Aalborgtræske (af en lidt anden Façon end almindelige Bazartræske), Gjedsertræske, Skovtræske, Skovbotræske, Køgetræske (ligner noget Landmandstræske, men er uden Udboring i Næsen og mere spidse), eller man kunde tage Hensyn til Formen og tale om »skæve (Træske)« — det var en Slags lette Træske, som især solgtes til København: de var bedre afpasset efter Foden

end de almindelige. Endvidere spidssnudede, bredsnudede, rundnæsedede, smaanæsedede og dupnæsedede Træsko. Og endelig findes der Navne som Tomlinger (om Drengetræsko paa 8—9" Længde) og Koltringer (7—8" Træsko).

Spørgsmaal:

Kendes Træsko som de i Gruppe 1 nævnte? Hvad kaldtes de (eventuelt flere Benævnelser efter de forskellige Façon(er)? Hvilken Façon havde de (eventuelt Henviisning til nedenstaaende Tegninger)?¹⁾ Hvornaar omtrent er de gaaet af Brug?

Kendes Træsko som de i Gruppe 2 nævnte? Hvad kaldtes de? Hvilken Form havde selve Skoen? og Læderbelæget paa denne?¹⁾ Hvornaar omtrent er de kommet frem, og hvornaar omtrent er de gaaet af Brug?

Kendes Træsko som de i Gruppe 3 nævnte? Hvad kaldes de? Har de baade Forhov og Baghov eller kun det sidste? Er Kappen af Træ eller af Læder? Hvornaar omtrent er de kommet frem?

Hvilke andre Former for Træfodtøj kendtes (Tøfler (Klodser), Overtræksklodser, Træskostøvler eller andet Træfodtøj)? Brugtes Klodserne kun til Stads? Brugtes de baade af Mænd og Kvinder? Havde man særlige Bunde til Træskostøvler (uden Beder, de saakaldte Klodsbunde)? Kendtes spøgende Navne for Træskostøvler som Benhuse, Kjærhopper ell. lign.? Kendes Betegnelsen Noerstøvler eller Noertræsko, og hvad forstaas derved?

Brugtes nogle af de forannævnte Betegnelser (f. Eks. Fruens, Gjedsertræsko, smaanæsedede, Tomlinger o. s. v.)? Det bedes bemærket, saafremt nogen af Betegnelserne kun bruges af Træskomanden og ikke af Brugeren.

Kendes Betegnelserne Klodsetræsko, Polkatræsko, og hvad dækker de over?

Træskobeslag.

Naar man havde faaet et Par Træsko fra Træskomanden, brugte man i Almindelighed at beslaa dem, d. v. s. forsyne Klamperne og undertiden ogsaa Næsen med et Beslag, der kunde være af Jærn, Træ, Horn eller Læder, hvorved Træskoene blev mere holdbare. Beslaget kunde have Form som en Ring, der sattes om Klamperne, eller som en Plade, der sattes under dem; den havde da Huller, hvorigennem der sloges Søm, som fastholdt Beslaget. Dette kunde ogsaa blot bestaa i nogle store Søm.

¹ Ved Beskrivelsen bedes især givet Opl. om Træskonæsens Façon. Fortid og Nutid. XII.

Spørgsmaal:

Hvad kaldtes ovennævnte Arbejde (beslaa, hove, klampe, knobbe, lappe, ringe, sko)?

Beslog man Skoene straks, inden de toges i Brug eller først naar Klamperne var slidt?

Hvilket Materiale anvendtes som Beslag?

Hvilken Form havde Beslaget?

Hvad kaldtes Beslaget paa Klamperne (Bede, Brohage, Hage, Hage-lippe, Hornbede, (Træsko)hov, Hovetrae, Lap, Lapning, Lapling, Træskobrodde, (Træsko)lappelse, Plathoveder, (Træsko)skoning, Træskobeslag, Træskojærn (Træsko)ring)?

Hvilken Form havde Beslaget paa Næsen? Hvad kaldtes det (Drive-kramme, Næsejærn, Næsegjord, -kramme, -plade, Sko, Taagjord, Taaring)?

Kendes det, at man under Træsko, der brugtes til Gravning, satte en Jærnplade for at Spaden under Gravningen ikke skulde slide Hul? Hvad kaldtes denne Jærnplade (Gravejærn)?

Hvad kaldtes de Søm, hvormed man slog Beslaget fast (Hoveddykkere, Klampesøm, (Træsko)næjlinger, Nelliker, Nupper, Træskosøm)?
Hvilken Form havde de?

TEKST TIL TEGNINGERNE.

Fig. 1. *Kløvejærn* (fulde L. 0,34 m, heraf Haandtag 0,105 m, Jærnets Højde 0,07 m), Espe Sogn, Salling H., Svendborg A., se Tekst p. 184.

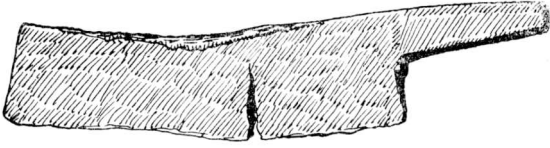
Fig. 2. *Lille Økse* til kortovrede Træsko. Them Sogn, Vrads H., Aarhus A.

Fig. 3. *Økse* til Træskomandsbrug (Hovedets Længde forneden 0,13 m, Højde 0,12 m, Skaftets Længde 0,415 m). Espe S., Salling H., Svendborg A., se Tekst p. 185.

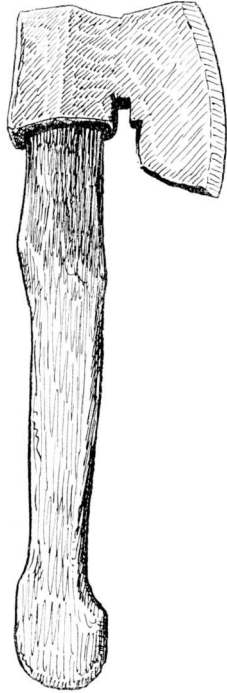
Fig. 4. *Rundtingsel* (Hovedets største Længde i lige Linie 0,18 m, Skaftets Længde 0,223 m). Espe S., Salling H., Svendborg A., se Tekst p. 185.

Fig. 5. *Fladtingsel* (Hovedets Længde i lige Linie 0,139 m, største Bredde ved Æggen 0,086 m, Skaftets Længde 0,23 m). Espe S., Salling H., Svendborg A., se Tekst p. 185.

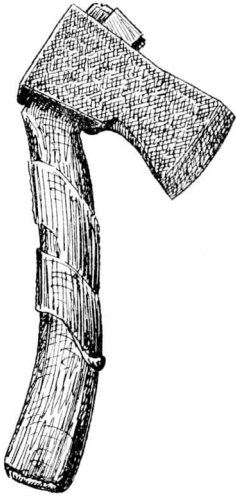
1

3

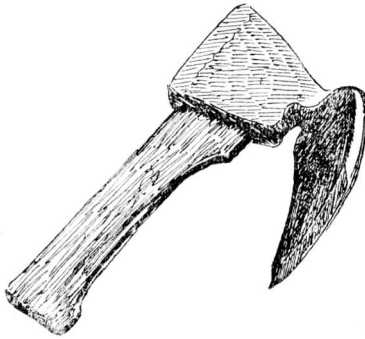
2

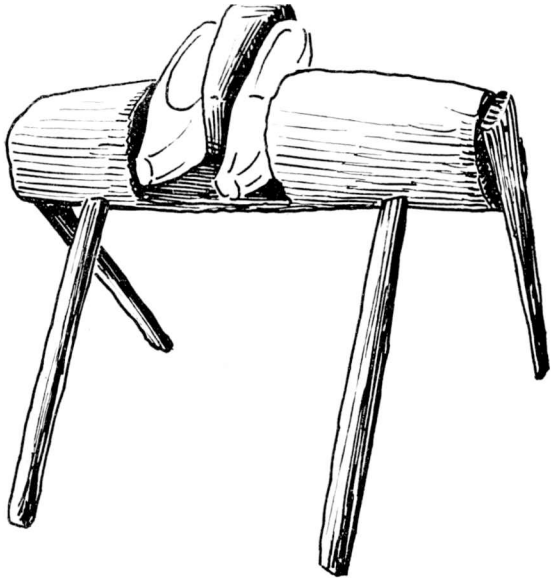
4

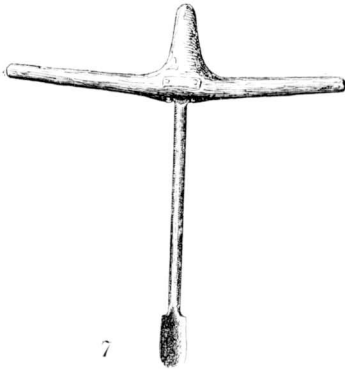
5

6

7

8

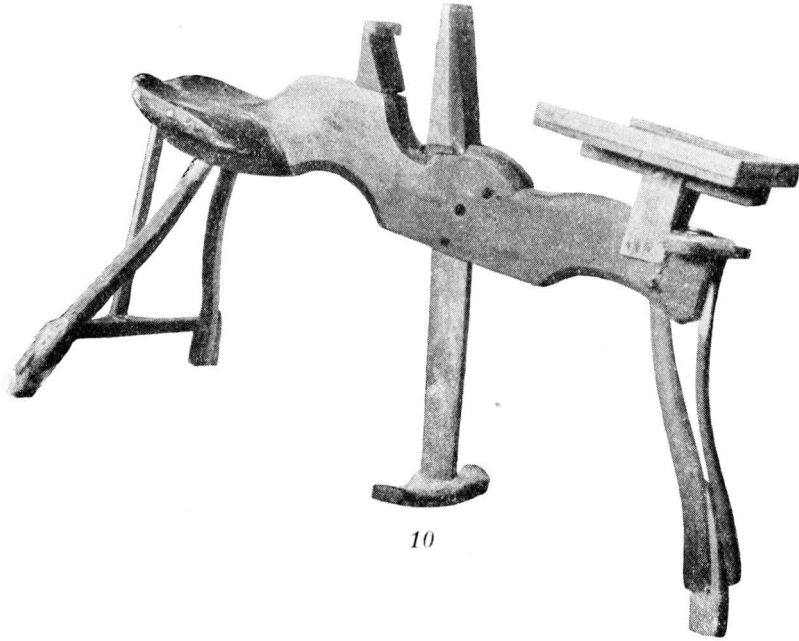
9

Fig. 6. *Huleblok*. Tegning efter Fotografi fra Them Fortidssamling, Vrads H., Aarhus A., se Tekst p. 186.

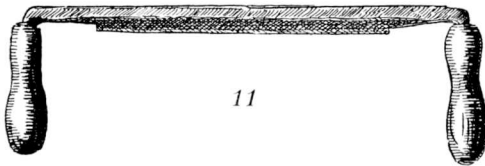
Fig. 7. *Naver*. Them S., Vrads H., Aarhus A., se Tekst p. 186.

Fig. 8. *Skraber*. Them S., Vrads H., Aarhus A., se Tekst p. 186.

Fig. 9. *Taajern* (fulde Længde 0,80 m, heraf Skaft 0,415 m). Espe S., Salling H., Svendborg A., se Tekst p. 186.

10

11

12

Fig. 10. *Tælgehest* fra Silkeborgegnen. Them Fortidssamling, Vrads H., Aarhus A., se Tekst p. 187.

Fig. 11. *Spaankniv* (Knivens Længde ca. 0,35 m, Haandtagets Længde ca. 0,11 m). Espe S., Salling H., Svendborg A., se Tekst p. 187.

Fig. 12. *Krumkniv* (Længde 0,32 m). Flemløse S., Baag H., Odense A., se Tekst p. 190.

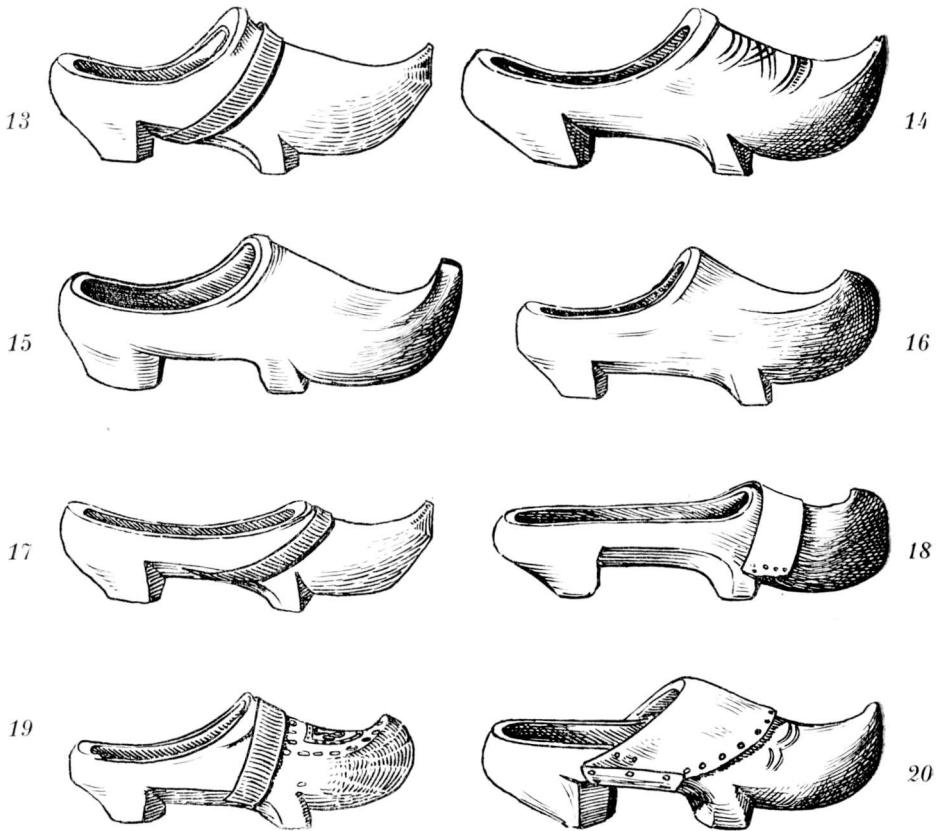

Fig. 13. *Langovrede Mandstræsko med Krampe*, til Kirkebrug. Vrads H., se Tekst p. 191.

Fig. 14. *Mandstræsko med spids opsungen Snude*. Over Vristen en lav Kam. Randers, se Tekst p. 191.

Fig. 15. *Tybotræsko*. Vrads H., se Tekst p. 191.

Fig. 16. *Langovret Kvindetræsko*. Strø H., se Tekst p. 191.

Fig. 17. *Kortovrede, langsnuvede Kvindetræsko*. Vrads H., se Tekst p. 191.

Fig. 18. *Sorte Kvindetræsko*, vistnok af Elletræ, forsynet med en 2,8 cm bred Messinggjord, hvori er indprikket Ejerindens Navn. Lyø, se Tekst p. 191.

Fig. 19. *»Dansetræsko« med Jærnkrampe*. Sværtede paa Ydersiden og dekorede paa Oversiden i rødt, hvidt og sort, se Tekst p. 191.

Fig. 20. *Kortovrede Mandstræsko med Læder*. Denne Type kaldes i Jylland i Almindelighed Bazartræsko. Vrads H., se Tekst p. 191.

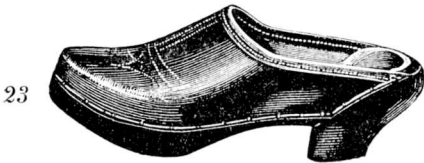
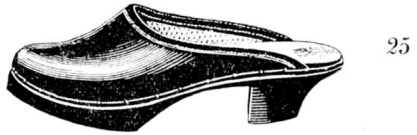
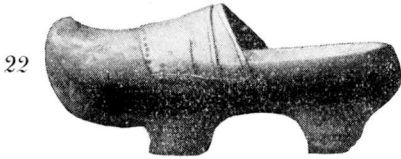
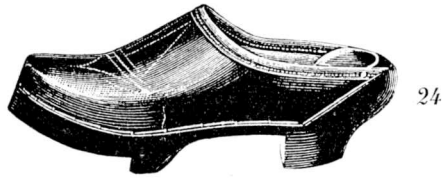
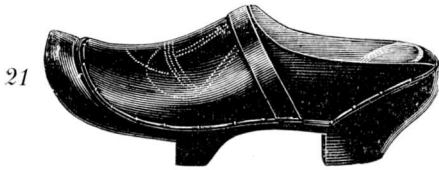

Fig. 21. *Landmandstræsko*. Se Tekst p. 191.

Fig. 22. *Dansk Træsko*. Fyn. Se Tekst S. 191.

Fig. 23. *Fransk Træsko uden Forklamp*. Se Tekst p. 191.

Fig. 24. *Fransk Træsko med Forklamp*. Se Tekst p. 191.

Fig. 25. *Tøffel*. Herningegnen. Se Tekst S. 192.

Fig. 26. *Overtræksklodse eller Gatosche*. Fyn. Se Tekst p. 192.